



Bitmeyen Gerginlik: Sınıf mı Cinsiyet mi?

Unending Tension: Class or Gender?

Deniz Soysal

Süleyman Demirel Üniversitesi, Psikoloji Bölümü
denizsoysal79@gmail.com

Makale Bilgisi

Gönderildiği Tarih: 04.10.2017
Kabul Edildiği Tarih: 20.01.2018
Yayınlandığı Tarih: 14.02.2018

Article Info

Date submitted: 4th October 2017
Date accepted: 20th January 2018
Date published: 14th February 2018

Öz

Bu makalede cinsiyet eşitsizliğini sınıflı toplumun bir ürünü olarak gören ve kadın özgürleşmesini sınıflı toplumun ortadan kalkışına bağlayan, bu nedenle esas mücadelenin ataerkiye karşı değil kapitalizme karşı verilmesi gerektiğini iddia eden görüş sorgulanmıştır. Kate Millett, Catherine MacKinnon ve Bell Hooks'un iddiaları bu sorgulamanın temelini oluşturuyor. Sosyalist, faşist ve kapitalist toplumlarda kadının durumu karşılaştırılmıştır. Buna dayanarak, farklı sınıflardaki kadınların her zaman yalnızca kadın olmalarından dolayı nasıl ayrımcılığa uğradıkları ve farklı biçimlerde ezildikleri gösterilmeye çalışılmış ve bu bulguların feminist kuram açısından sonuçları tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Feminizm, Sınıflı Toplum, Millett, MacKinnon, Hooks

Abstract

What is interrogated in this article is the idea that gender inequality is a product of class society and women liberation is totally bound to the annihilation of class society; so basic struggle must be given against not patriarchy but capitalism. The arguments of Kate Millet, Catherine MacKinnon and Bell Hooks are the basis of this interrogation. Situation of women in socialist, fascist and capitalist societies are compared. Depending on this comparison it is tried to show how women from different classes are discriminated and oppressed in different forms always because of the only fact that they are women and the results of these facts with regard to feminist theory are discussed.

Key Words: Feminism, Class Society, Millett, MacKinnon, Hooks

Sorunun ortaya konulması

Feminizm kadın özgürleşmesi kuramıdır. Kadının üstündeki baskı, şiddet ve şekillendirme öylesine çok boyutludur ki kadınlar tarihte yalnızca iki kez (yirminci yüzyılın başında oy hakkı protestolarında ve 1970lerde ise özgürleşme talebiyle) aynı anda küresel düzeyde kitlesel olarak birleşebilmişlerdir. Bunların dışında ise hep büyük bir durgunluk ve suskunluk yaşanmıştır. Lidersiz ve çok boyutlu olan bu hareket sert eleştirilerin karşısına tutarlı ve güçlü bir ses olarak çıkamamış ve en büyük başarıları kazandığı Avrupa ve ABD'de kapitalizmin destekçisi ve parçası olmakla suçlanmıştır. Sosyalistlere ya da Marksistler'e göre feminizm sınıf gerçeğine gözü kapalı, kapitalizme hizmet eden, yüksek gelir grubu kadınlarının özel sorunlarıyla uğraşan reformist bir mücadeledir. Catherine MacKinnon bu eleştiriyi şöyle ayrıntılandırır:

Marksistler feminizmi kuramda ve uygulamada burjuva olmakla, yani egemen sınıfın çıkarlarına hizmet etmekle eleştirmiştir. Toplumu cinsiyet açısından incelemenin, sınıfın önceliğini göz ardı ettiğini ve kadınlar arasındaki sınıf farklılıklarını gizleyerek proletaryayı böldüğünü ileri sürerler. Feminist taleplerin tümüyle kapitalizm içinde karşılanabileceğini, dolayısıyla bu uğraşının kökten değişim çabalarını görmezden gelerek çarpıtıldığını iddia ederler... (MacKinnon, 2003: 23-24)

Bu eleştiriye daha ayrıntılı bir şekilde ifade edelim. Marksistlere göre kuramsal öncelik her zaman sınıf kavramına verilmelidir, çünkü gerçeklikte de öncelik sınıfsal olandır. Esas ezilen işçi sınıfıdır ve işçi sınıfının kurtuluşu sağlanmadıkça kadının özgürleşmesi toplumsal düzeyde bir iyileşme sağlamayacaktır. Bu nedenle feminizmin peşinde olduğu cinsiyet eşitsizliğinin sonlandırılması projesi sınıfsal eşitsizliklerin sonlandırılmasından daha az önemlidir, çünkü cinsiyet eşitsizliği hiçbir zaman solcular tarafından toplumun en derin ve esas adaletsizliği olarak düşünülmez. Aksine sınıfsız toplumda cinsiyet eşitsizliğinin zaten çözüleceğini varsayarlar. Bu yüzden feminizm aslında Marksist mücadele içinde erimeli ya da feministler kadın özgürleşmesine ulaşmak istiyorlarsa sınıfsız toplum ideali için çalışmalıdır. Bu sınıf öncelikli bakış açısının somut ve yakın zamanlı bir örneğini somut bir örnek



üzerinden değerlendirmek amacıyla sonuç bölümünde sunacağım. Feminist felsefede sınıfa öncelik tanıyan bu iddiaların karşısına konulabilecek büyük bir birikim söz konusudur. Feministlerin sürekli karşılaştığı yukarıda özetlemiş olduğum eleştiriye üç büyük feminist kuramcı olan Kate Millett, Catherine MacKinnon ve Bell Hooks'un yapıtları üzerinden bütünlüklü bir yanıt vermeye çalışacağım. Çok sayıda önemli feminist kuramcı arasından bu üç ismi incelememin temeline koymamın nedeni makalemin ana sorusuna bu üç kuramcının uzlaştırabilecek tek bir yanıtta birleştiklerini ve bu yanıt için gerekli kuramsal altyapıyı sunma konusunda önemli bir yere sahip olduklarını düşünmem ve bunu göstermek istememdir.

Karşıtların benzerliği: Nazi Almanyası ve Sovyetler Birliği'nde Kadın

Kate Millett *Cinsel Politika*'da Nazi Almanyası ile Sovyetler Birliği deneyimlerini incelediğinde temeldeki ataerkil kafa yapısı ve duygusal kalıtımın sürdüğünü ve biri faşist biri komünist ideal üzerine kurulmuş iki toplumun kadını neredeyse aynı konumda sabitlediğini göstermiştir. Kadını ev içindeki rolüyle tanımlamak ataerkinin en belirgin özelliğidir. "Hitler Almanya'sında kadınlara düşen rol, aileye ve analık duygusuna kendilerini adamaktı" (Millett, 2000: 261-262). Kadının bu şekilde tanımlandığı her toplum temel bir eşitsizliğin kabul edildiğini gösterir: Kadın doğa tarafından belirlenmiştir, anne olmak için vardır. İffet, analık, aile ve yuva kadının varoluş nedeni olduğu gibi aynı zamanda mutluluk kaynağıdır. Buna göre toplum kadınlara iffetli analar olabilecekleri sıcak bir yuva sağlamalı; böylece, kadının hem varoluşunu doğrulamaya hem de mutluluğunu sağlayamaya katkıda bulunmalıdır.

Bütün Nazi görüş ve bildirilerinde kadınlara damızlık kısırak gözüyle bakıldığı belirgindir. Hitler'in Kavgam'da belirlediği "kadın öğretiminin amacı, geleceğin annelerini yetiştirmektir" görüşü, asker bir devletin tutkularıyla nüfus artışının ne denli ilintili olduğu düşünülmünce acı bir alay niteliği kazanır. Vatan için ölecek çocuklar doğmalıdır boyuna. Wilhelm Reich'in Faşizmin Kitle Ruhu Anlayışı'nda belirttiği ve Kavgam'da çeşitli örnekleri görüldüğü üzere, iffetli analık konusundaki mistik ülküleştirme, sadece doğum yoluyla cinselliği eşitleme değil (çünkü Nazilerin korunma ve kürtaşı yasaklamalarıyla nüfus artışı kolaylaşmıştı), aynı zamanda kadın cinselliğini tamamen bastırıp, bunu devlet-yönetiminde insan üretimi işlemine dönüştürmekti (Millett, 2000: 267).

Feminizm evliliğe ve anneliğe doğal zorunluluk olarak değil, bir seçim ve gönüllülük konusu olarak bakar, ancak böylesi bir seçimin sahici olabilmesi için kadının evlenmek ve anne olmak konusunda gerçek bir özgürlüğe sahip olması gerekir. Bu koşulların yaratılması, yani çocuk doğurmamayı seçen evli ya da bekâr kadının, aynı şekilde anne olmayı seçen ama evlenmek istemeyen kadının toplum tarafından hiçbir baskıya, yadırgamaya ya da dışlamaya maruz kalmaması için gerekli psikolojik, sosyal, ekonomik, siyasi ve kültürel bir özgürlüğün sağlanması feminizmin temel hedeflerinden biridir. Nazi Almanyasının temel ataerkil bakış açısı kadını yalnızca eş ve anne olarak konumlandırışı ile çok belirgin olarak sergilenmektedir. Kadını annelik ve ailedeki yeri ile tanımlama yalnızca kadının kendi yaşamını seçme ve kurma özgürlüğünü elinden alma amacını taşımaz, ayrıca daha derinlerde bulunan temel bir cinsel ideolojiye hizmet eder. Bu cinsel ideolojinin temel uğraşı kadının cinselliğini tek-eşli heteroseksüel kalıp içinde şekillendirmek ve kadın bedenini ve cinselliğini sıkı bir denetim altında tutarak üreme çerçevesinde sabitlemektir.

Führerci Frau Scholtz-Klink, Alman kadınının tek işinin erkeğine hizmet etmek olduğunu, "erkeğin doğumundan ölümüne dek" sürekli olarak "erkeğin ruhunun, bedeninin ve aklının bakımı" ile uğraşarak "evi yönetmek" olduğunu belirtiyordu. Nazi ülküsünün tamamen bir erkek sorunu olduğu konusunda ve kadınların ancak buna hizmet edip hiçbir zaman etkin olarak katkıda bulunmayacakları hususunda Parti ileri gelenlerinin herhangi bir kuşkuları yoktu (Millett, 2000: 267-268).

Böylece Nazi Almanyası kürtaşın yasaklanması, çok çocuk doğuran kadınlara ödüller verilmesi, doğum kontrolünün sınırlandırılması, boşanmanın hukuksal olarak neredeyse olanaksız hale getirilmesi, kadınların siyasette ve eğitimde yer almaması için okullarda ve tüm toplumsal kurumlarda engeller konulması gibi somut siyasi edimlerin gerçekleştirilmesiyle ataerkinin tüm temel eylemlerini açıkça sergilemiştir. Diğer yandaysa kadının özgürleşmesi gibi bir ideali hesaba kattığını somut olarak dile getiren bir başka rejim, Sovyetler Birliği bulunmaktaydı. Kadının da işçi gibi ezilenlerden olduğunu ve



bu durumun değişmesi için somut kararlar alınması gerektiğini iddia eden Rus Devrimi vaat ettiği umudu büyük bir hayal kırıklığına dönüştürmeyi başardı. Millett bu dönüşümü şöyle özetliyor:

Sovyetler Birliği, ataerkilliğe son vermek ve onun en temel kurumu olan aileyi yeniden kurmak yolunda bilinçli bir çaba gösterdi. Devrimden sonra, bireyleri ailenin kısıtlamalarından kurtarmak için mümkün olan her türlü yasa çıkarıldı. Özgürce evlenme ve boşanma, gebeliği önleme ve kürtaj olurlukları sağlandı. Hepsinden önemlisi, kadınlar ve çocuklar, kocanın ve babanın denetleyici, kısıtlayıcı ekonomik gücünden kurtarıldılar. ... Sovyet deneyimi bütün bu konularda başarısızlığa uğradı ve vazgeçildi. 1930'lar ve 1940'larda Sovyet toplumu, önceki Batılı ülkelerin değişim geçirmiş ataerkil toplumlarına benzedi. Öyle zamanlar oldu ki, geleneksel aile konusundaki propagandaların ateşliliği, Nazi Almanyası dâhil öteki Batılı devletlerin tutumundan ayrılmaz oldu (Millett, 2000: 272-274).

Nasıl olup da en azından sözde de olsa ataerkiyi yıkmak amacıyla olan bir rejim Nazi Almanyası kadar ve belki ondan daha çok ataerkil bir toplumu yaşatmayı sürdürmüştür? Millett öncelikli neden olarak kuramsal eksikliği not eder: "Marxçı kuramın cinsel devrim için yeterli ideolojik temeli kuramamış olması" doğal olarak pratikte toplumsal hayatta gerekli değişimleri kavramada yetersizlikle sonuçlandı (Millett, 2000: 275). En önemli kuramsal katkı Engels'ten gelmiş ama o da açıkça ataerkil varsayımlar üzerine kurulmuştu. Ancak Marksizmin kuramsal yetersizliği, ataerkinin Sovyetler Birliği'nde kendini daha güçlü bir şekilde yenilemiş oluşunu açıklamaya yetmez. Hem kuramsal hem pratik başarısızlığın altında daha temel ve derin bir neden bulunmaktadır. Millett, Engels'in kuramını değerlendirirken "kuram, ataerkilliğin tarihsel ve ruhbilimsel gücü konularında da oldukça güçsüz bir durumda kalmıştır. Engels, ataerkil ailenin tarihçesinden ve ekonomik yapısından başka bir şey vermemiş, bu düzenin getirdiği ruh ve düşünce alışkanlıklarını hiç araştırmamıştır," diye vurgular. (Millett, 2000: 275). Ekonomik yapıda ve somut toplumsal koşul ve haklarda yapılacak değişikliklerin kadına bakış açısını ve kadının belirli amaçlar uğruna kullanılmasını değiştireceğine duyulan saf inancın kırılması, kadının ezilmesinin asıl nedeni olan somut devlet yapısı ve toplumsal koşulların arkasında yatan belirli ruhsal ve düşünsel alışkanlıkların sorgulanmasını gerektiriyordu. Böylesi bir sorgulamanın ise ancak feminist bilinç yükseltme eğitimi ve pratikleri sonucunda olabildiğini ve aynı zamanda böylesi bir bilinç yükseltmenin toplumun bir kısmında olmasının hiçbir işe yaramayacağını, her cinsten ve her yaşta insanın böylesi bir bilinçlenme içine girmesinin zorunlu olduğunu biliyoruz. Devrim öncesinin ataerkil yapısının temel öğeleri incelenmemiş, kadınların yalnızca işçi sınıfına katılımı ve proletarya iktidarıyla doğrudan özgürleşecekleri sanılmıştır. Yüzyıllardır erkeğe ve erkek iktidarına bağımlı hale getirilmiş kadınların psikolojik ve sosyal olarak özgürleşmeye hazır olmadıkları, böylesi bir özgürleşmeyi kafa yapısı değişmemiş erkeklerin kadınların aleyhine kullanacakları düşünülmemiştir.

Üstelik, cinsel devrimi oluşturmak için elden gelen her şey yapılırken, devrimin gerçekleşmesi konusundaki gerçek sınavın değişen kafa yapısıyla verileceğini de kimse fark etmiyordu. Oysa Sovyet liderleri, bütün ruhsal oluşumları çarlık Rusyasının ataerkil aile çerçevesinde gelişmiş olan aile bireylerinden kurulu bir toplumda aileyi ortadan kaldırdıklarını ilan ediyorlardı. Böylesi bir toplumun kadınları, kendilerine pek yakın görünen ailenin bağımlılığı ve güvenliği ile çocuklar üzerindeki egemenliğin ortadan kalkmasına yanaşmıyorlardı (Millett, 2000: 275-276).

Değişmesi en zor düşünce ve duygular ailemiz ve yakınlarımız tarafından bize sunulan ve öğretilenlerdir. İnsanların içine doğdukları sınıflar ve ekonomik koşullar birbirinden farklı olsa da, insanların hepsi kadın ya da erkek olarak kabul edildiği bir toplumsal birimin içine doğar. Sınıfları aşan bu belirlenim, insanların kadınlar ve erkekler olarak ikiye ayrılmaları, tüm ekonomik sınıflarda yapıyor olduğundan insanın dışarıdan bakıp değerlendirme yapması yani sorgulaması da en zor olan ayrımdır. İşçi patronunun kendini sömürdüğünü patronunun serveti ve yaşam koşullarını bizzat gözleyerek ya da duyarak anlayabilirken, kadınlar ve erkekler toplumsal rollerine dışarıdan bakamazlar, çünkü etraflarına her baktıklarında aynı rolleri sorgulamaksızın oynayan erkekler ve kadınlar görürler. Bu da bu rollerin değişmezliği ya da doğuştanlığına ilişkin yerleşik bir yanılğı oluşturur. Kadın erkek rollerinin sorgulamasını yapmamış bir toplum devlet tarafından yukarıdan yapılacak müdahaleleri anlayamayacağı gibi bunlara kemikleşmiş düşünce ve duygularıyla tepki gösterecek ya da var olan psikolojik yapı içinde yine güçlü olanın yani erkeğin çıkarına yarayacak şekilde kullanacaktır. Millett devrim sonrası durumun kadın için daha da kötüleşmesini şöyle anlatıyor:



Özellikle 1918-22 iç savaşını izleyen yoksulluk dönemlerinde cinsellik hayvancıl bir nitelik aldı. Bu arada bilgisizlik ya da suçluluktan (gebeliği önlemeye halkın alışamaması ya da bunu gerçekleştirememesinden) doğan istismarcı ve sorumsuz bir cinsellik aldı yürüdü. Bunun bir nedeni de özellikle erkeğin üstünlüğünü tanıyan alışkanlıkların süregelmesiydi. Tek tek olayları belgeleyen Bischoff ve Harvard araştırması, çarlık düzeninde ataerkilliğin kendisine tanıdığı despotik hakları yitirmiş olan Sovyet erkeğinin, çeşitli cinsel ilişkiler ve evine karşı sorumsuzluk yoluyla cinsel üstünlük duygusunu nasıl sürdürdüğünü kanıtlar. Yeni cinsel özgürlük, uygulamada büyük ölçüde erkekler için bir özgürlük niteliğindedir. Eldeki birçok kanıtla göre, devrimin ilk yıllarında kadınların durumu eskisinden de kötüye gitmiş ve kadınlar cinsel yönden büyük ölçüde istismar edilmişlerdir (Millett, 2000: 277-278).

Böylece Sovyetler'de cinsel özgürleşme kadını erkek tarafından cinsel anlamda daha kolay kullanılabilir hale getirmiştir. Çünkü evlilik ataerkil toplumda kadının tek bir erkek tarafından keyfi cinsel kullanımını garanti altına alma işlevini görüyor, böylece evlenen kadın toplumun diğer erkeklerinin cinsel arzularından korunmuş oluyor, aynı zamanda erkeğin artan cinsel gücünü evlilik dışı ilişkilerle doyurması göze batmadığı sürece kabulleniliyordu. Devrimle ataerkil düzende yaşanan gevşeme erkek karşısında henüz güçsüz olan kadını daha korunmasız bırakmıştı. Boşanmanın kolaylaşmasını fırsat bilen erkekler evlilikleri kısa sürede sonlandırıyor; hamile kalan kadınları yüz üstü bırakıyor; yaşlandı, çirkinleşti, beni artık memnun etmiyor gibi gerekçelerle boşanma talep ediyor, bunun adına da özgürlük diyorlardı. Ya karnı burnunda ya da kucağında çocuğuyla kalan kadınlar ailelerinin yanına dönebile bile pek hoş karşılanmıyorlardı (Wendy Z. Goldman, 1995: 173, 242-243). Bu da özellikle cinsellik konusunda kadının daha fazla istismar edilmesine neden olmuştur. MacKinnon, Marksizmin temel vaadi olan işgücü alanında bile kadınların durumunda gerçek bir değişiklik yaşanmadığını ortaya koyuyor.

Devleti ve üretim güçlerini ele geçirmek, üretim ilişkilerini değiştirmiş olsa da, cinsiyetin sınıfsal analizinde öngörüldüğü ya da bazen vaat edildiği gibi, cinsiyet ilişkilerinde aynı yönde ve aynı zamanda böyle bir değişiklik olmamıştır. Örneğin cinsel şiddette hiçbir değişiklik yoktur. Kadının üretim alanında rolünü değiştirme iddiasındaki teknoloji ve sosyalizm de, işgücü olarak bile kadının konumunu erkeğe eşitlemeyi başaramamıştır. Bunu hiçbir şey başaramamıştır zaten... Bu deneyimler ışığında, feministlere göre, ister kapitalist ister sosyalist bir düzende olsun, kadınların mücadelelerinin, herhangi bir yerdeki Marksist mücadeleden daha çok ortak yanı vardır (MacKinnon, 2003: 29).

Kısacası devrim sonrası erkekler olduklarından daha sorumsuzlaşmış kadınlar olduklarından daha güçsüzleşmiştir. Millett'e göre, 1930'lara gelindiğinde devletin açık ataerkiye dönüşü böylece kolaylaşmış ve devlet aileyi korumak için politikalar üretmeye başlamakta sakınca görmemiştir. Amaçsa durumu kötüleşen kadınları kurtarmak değil, askeri ve ekonomik olarak güçlenmesi gereken bir devletin yükünü yine kadının sırtına yüklemektir. Nazi Almanyasında olduğu gibi daha büyük ve daha güçlü bir devlet olabilmek için yalnızca daha büyük bir ordu ve daha büyük bir işgücü gerektiğini düşünmekten daha fazla bir politika geliştiremeyen yöneticiler, aileyi savunmak ve onu korumaktan başka bir öneriyi akıllarına getiremediler. Artık kadınlar umurlarında değildi, aslında hiç de olmamıştı, düşündükleri tek şey zafer ve iktidardı. Sovyetler yöneticileri de Çarlık Rusya'sının ataerkil kafa yapısının ürünleriydi, böylece yönetici sınıf güçlerini sağlamlaştırıp, iktidarın getirdiği rahatlığı yaşamaya başladıkça bu hiç sorgulamadıkları kafa yapısını devlet yönetimine yansıtmakta geç kalmadılar.

Devrimin geçerli görüşlerinden biri de, kadınların kendi bedenlerine sahip olma özgürlüğünden hoşlanmayanların fikirleriydi. Bunlar, kadınların artık kürtajdan utanmadıklarını ve bunu "yasal hakları" olarak gördüklerini ileri sürüyorlardı. Dr. Koroliov meslektaşlarına "suç sayılacak kürtajın, çocuk düşürmenin yasallaştırılmasıyla güç kazanan bir ahlaksızlık olduğunu" ... "bunun analığı yok ettiğini" ve "amacının anaya ya da topluma yararlı olmak olmadığını ve ananın sağlığını korumakla ilgisi bulunmadığını" belirtiyordu. Bu tutumun amacı, analığı toplum adına bir zorunluluk olarak gerçekleştirmek, cinselliğin üreme olayından koparabileceğini yadsımak ve kadınlarla çocuklar konusunda endişe duyuluyormuş havası içinde cinselliğe karşı olumsuz bir tutum yaratmaktır. Aslında bu son nokta gereksizdi; çünkü Sovyet kadını, devrim öncesi davranış kalıtımı içinde cinsellikten utanıyor ve tiksiniyordu. 1932 kongresinde belirtildiği gibi kadınların yüzde 60-70'i cinsel haz duyuyordu (Millett, 2000: 279).

Ataerkil toplumlar kadının cinsel enerjisini özgürce kullanmasından korkarlar, bunun için ahlak adı altında hem evlilikte tekeşli ve heteroseksüel ilişki norm haline getirilir, hem de kadınların cinselliği üreme amaçlı algılamaları sağlanır. Anneliğin kutsallığı söyleminin amacı, Millett'in belirttiği gibi,



yalnızca ülke nüfusunu artırmak amaçlı politikadan kaynaklanmaz, esas kaygı kadının cinselliğini özgürce kendi kontrolü altına alması ve yaşamasını olanaksız hale getirmektir. Kadın cinselliği yalnızca anne olmak için ve kocasına hizmet adına zorunlu görür, bunun dışında kadın için bir cinsel haz dünyası yok edilir. Çarlık Rusyası'nda sağlanmış olan bu durum zaten yüzyıllardır yaşandığından kadının kalıtımına işlemiş, kadının cinsellikten öğrenme duygusunu üstünden atması için gerekli hiçbir koşul devrimle sağlanamamıştır. Tersine kadınlar daha fazla istismara açık hale geldiklerinden ailenin ve evliliğin sağladığı görece cinsel korunmayı özlemişlerdir. Süper güç olma derindeki bir devlet bu durumu kullanmayı bilmiştir.

Stalin'in 1936'daki Beş Yıllık Planı, birinci gebelikte çocuk düşürmeyi yasaklıyordu... Soltz, yuvasız çocukların sayısına, konut yetersizliğine ve istemeden ana olanlara aldırmaksızın "insana ihtiyacımız var" diyordu. Nazi Almanyası'nda olduğu gibi, giderek askeri niteliğe bürünen toplumda nüfus artışını gerektiren bir tutum ortaya çıkmıştı. ... Eşcinsellik için üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası öngörülürdü. Başka yerlerde olduğu gibi Rusya'da da eşcinselliğin sadece erkekler arasında olduğunu kabul etmek ve cezalandırmak, kadınlar arasında eşcinsellik olacağını düşünmemek ya da yokmuş kabul etmek tutumu, ataerkilliğin yeniden güçlenmesinin sonucudur (Millet, 2000: 280).

1940'lara kadar gelişen süreçte Nazi Almanyasında karşılaştığımız her türlü kısıtlama aynı şekilde Sovyetler'de de görülmeye başladı. Kadının cinselliğini kontrol altına almaya eklenen eşcinsellik düşmanlığıyla devam eden toplumsal rol dağılımı son derece klasik devlet politikalarıyla devrimin başında vaat edilen her şeyi yok etti.

Aileyi yeniden güçlendirmek için her şey yapıldı. 1935'te çıkarılan yeni yasa, çocukların bakım ve eğitiminden yine aileyi sorumlu tutuyordu... 1936'da çıkarılan yeni boşanma yasası, "tutku ile aşkı karıştırma" yanılığını, boşanmaya neden olduğu takdirde 30-50 ruble para cezası ile cezalandırıyordu. 1944'te çıkarılan daha sert bir yasa bu cezayı 500-2000 rubleye çıkardı ve boşanma isteklerinin biri altı, diğeri üst nitelikte olan ve her ikisi de uzlaştırmayı amaç edinen iki mahkemede görülmesi zorunluluğu koydu... Geniş ailelerin analarına ödül kampanyaları açıldı. 1936'da çıkarılan bir yasa ile altı ya da daha fazla çocuklu analara prim verilmeye başlandı. 1944'teki bir yasa ile de yedi veya daha fazla çocuklu analara onur unvanları ve madalyalar dağıtıldı...1943 yılında Sovyetler Birliği'nde kız-erkek karışık öğrenim dahi yasaklandı (Millet, 2000: 282-285).

Ne ev işleri ne çocukların bakımı kamulaştırılabildi, kadın hem fabrikada hem işte çalışıyordu; boşanma olabildiğince zorlaştırıldı, ödülü hak eden kadın yine çok çocuk doğuran, böylece sırtında toplumun yükünü en fazla taşıyan kadın, haline geldi. Bütün bunlar kadınlar için ekonomik durum, haklar ve özgürlükler düzeyinde yapılacak devlet düzenlemelerinin kadın özgürleşmesi için zorunlu olmakla birlikte yetersiz olduğunu ve tek başına ataerkil toplum düzenini değiştiremeyeceğini göstermektedir. Millet, Sovyetler Birliği deneyiminden çıkarılacak dersi şöyle özetliyor: "Sovyetler Birliği'nin karşılaştığı en gerçek sorunlardan birisi, ataerkilliğin yerini alacak bir yeni ruhsal yapının yaratılıp yaratılamayacağı idi. Ve Sovyetler Birliği bu alanda büyük başarısızlığa uğradı" (Millet, 2000: 281). Böylece Millet sınıfsız toplum idealinin kadın özgürleşmesi mücadelesinin önünde olamayacağını, olsa olsa yan yana yürütülebileceğini göstermektedir. Demek ki Marksistlerin eleştirisine feministlerin de bir yanıtı vardır. MacKinnon bu eleştirel yanıtı şöyle özetler:

Feministler, Marksizm'i kuram ve uygulamada erkek tanımlı olmakla, yani dünyayı erkeklerin bakış açısıyla değerlendirip onların çıkarlarını kollamakla suçlarlar. Toplumu yalnızca sınıf açısından incelemenin, cinslerin farklı toplumsal deneyimlerini göz ardı ettiğini ve kadınların ortak deneyimlerini gözden sakladığını ileri sürerler. Marksist taleplerin, kadınların erkekler karşısındaki eşitsizliği değiştirilmeden de karşılanabileceği (ve kısmen karşılandığı) iddia edilir. Feministler çoğu zaman işçi sınıfı hareketinin ve solun, kadınların çalışma ve kaygılarını ciddiye almadıkları, kurumsal ve maddi değişimde duyguların ve inançların rolünü yok saydıkları, uygulamada ve günlük yaşamda kadınları küçümsedikleri ve kadın hakları konusunda, genelde erkek egemen öteki ideoloji ve gruplardan kendilerini ayırmayı başaramadıkları kanısında olmuşlardır (MacKinnon, 2003: 23-24).



Kapitalizmde kadın: Amerikan Örneği

Proleterya diktatörlüğü vizyonu ile yapılan devrimlerin çalışma kamplarına muhaliflerin doldurulmasından bireysel özgürlüklerin tümüyle insanların elinden alınmasına varan düzeyde bir vahşilikle sonuçlandığını biliyoruz. Öte yandan kapitalizmin küresel neo-liberal bir sömür sistemi olarak ayakta kaldığını, uluslararası şirketlerin ucuz işgücü sağlayacağı ülkelere yerleşerek koloncilik sonrası yeni dünya düzeninin esas gücü haline geldiklerini görüyoruz. Bütün bunlar yaşanırken Amerika Birleşik Devletleri'nde 70'lerde ikinci dalga feminizm birden alevlenerek dikkatleri üstüne çekmiştir. Bu kez kuramsal altyapısının oluşturulmasından kitlesel protestolara varan eylemlerle feminizmin hiç olmadığı kadar tartışılır hale geldiği bir gerçektir. Atom bombası, Vietnam Savaşı, Soğuk Savaş, büyük ekonomik çöküşler gibi tüm dünya üzerinde etkisi olmuş olayların arasında feministlerin mücadelesi her zaman olduğu gibi anlamsız ve önemsiz görüldü, ancak artık feministler bu göz ardı edilmenin ve küçümsemenin ataerki kültürün temel bir düşünme ve davranış biçimi olduğunu bildiklerinden mücadelelerinden vazgeçemediler. Bilinç yükseltme grupları, üniversitelerde kurulan kadın çalışmaları programları, ulusal kadın örgütleri, feminist yayınlar ve dergiler, diğer ülkelerdeki feminist gruplarla kurulan bağlar ile kendilerine gösterilen küçümsemeyi reddettiler. Bu süreçte en çok tartışılan konulardan biri kapitalist Amerika'da feministlerin nasıl bir rota belirleyecekleri ve sınıf gerçeğiyle nasıl baş edecekleriydi. Bu süreci başından günümüze kadar yaşamış olan feminist kuramcı Bell Hooks'un bakış açısından değerlendirmeye alacağım. ABD'de sınıf ve cinsiyet ayrışmasının yanında, bir de halen zihinlerden atılmamış ırkçılık dolayısıyla renkli¹ kadınların durumu da çözümlemenin içine giren önemli bir etmen oldu. Tüm kadınların sistematik olarak şiddet, haksızlık ve eşitsizlik içinde yaşadıkları gerçeğini gören feministler, imtiyazlı beyaz kadınlar, işçi sınıfı kadınları, hangi sınıfta olursa olsun derin ırkçılıktan dolayı farklı sorunlar yaşayan renkli kadınları içerecek bir çözümlemede birleşebilmek için uğraşıyorlardı.

Sınıfsal imtiyaza sahip reformist beyaz kadınlar, başından beri şunun gayet farkındaydılar: Aradıkları iktidar ve özgürlük, mensubu oldukları sınıftan erkeklerin sahip olduğu düşünülen iktidar ve özgürlüktü. Ev içindeki ataerki erkek tahakkümüne direnişleri, onların erkek tahakkümünden yılmış, farklı sınıflardan öteki kadınlarla birleşmelerini sağladı. Ancak, ev dışında çalışıp da ekonomik anlamda kendi kendilerine yetmelerini sağlayacak ücreti alacaklarını düşünmek gibi bir lükse sahiptiler. Oysa, işçi sınıfı kadınları, aldıkları ücretlerin kendilerini özgürleştirmeyeceğini zaten biliyordu. Öte yandan imtiyazlı kadınların, işgücünü değişime uğratarak kadınların daha fazla ücret alması ve işyerinde toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılık ve tacizle daha az yüz yüze kalmaları yönündeki reformist çabaları, tüm kadınların hayatlarına olumlu etkide bulundu. Bu kazanımlar önemlidir (Hooks, 2012: 53-54).

Tüm kadınların düşmanı ataerkiydi ve ataerki ekonomik, toplumsal, siyasal olarak farklılaşan düzenlerin altında hiç değişmeksizin varlığını sürdürebiliyordu. Tam da bu yüzden "ayrı bir Kadın Özgürleşme Hareketi yalnızca meşru olmakla kalmaz zamanda zorunludur," diyor Herbert Marcuse (1974: 280).² Bu anlamda feminist kadınlar ataerkiyi sarsmanın ilk ve en önemli adımının bilinçlerde hakikat haline gelmiş ataerki duygu ve düşünme biçimleriyle savaşmak olduğunda hemfikir idiler. "[Ö]zgürleşmenin," diyor Marcuse, "yeni kurumların yan ürünü olması beklenilemez, özgürleşme bizzat bireylerde ortaya çıkmalıdır. Kadınların özgürleşmesi evde başlar, sonra toplumun bütününe yayılabilir" (1974: 288). Ekonomik özgürlük olmazsa olmaz koşuldu ancak mevcut düzen yalnızca eğitimli üst-sınıf kadınlarına yeterli ücretlerle çalışma olanağı sunuyordu. Fabrikalarda ve hizmet sektöründe düşük ücrete uzun saatler çalışan bir kadının (ya da erkeğin) özgürlüğünden bahsetmemiz olanaksız. Ancak bu koşullarda çalışan erkek evine döndüğünde aynı koşullarda çalışmış olan karısından bakım, hizmet bekliyor, tüm ruhsal gerginliğini evde karısının üstüne boşaltmaya hakkı olduğuna inanıyor, kadın bir yandan da çocukların bakımının tek sorumlusu kabul edildiğinden, çalışma kadının ezilmesini azaltmıyor, tam tersine arttırıyordu. Böylece kapitalist sistem tarafından sömürülen işçi kadın ve işçi erkek arasında ezilme açısından büyük bir fark vardı. Öte yandan erkek tarafından belirlenme ve

¹ Renkli kadınlar (*women of color*) siyah, Latin ya da Uzak Doğulu gibi özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde deri renklerinden ya da etnik kökenlerinden dolayı beyaz kadınlardan farklı sorunlarla karşılaşan kadınların hepsini kapsamak için kullanılan bir terim.

² Bu makaleden yaptığım alıntıların Türkçe çevirileri bana aittir.



kullanılma durumu evli ve çocuklu imtiyazlı sınıfın kadınıyla bir alışveriş merkezinde on saat temizlik yapıp çok düşük bir ücret alan kadını birleştiriyordu. İki kadın da yaşamlarının erkekler tarafından belirleniyor olması anlamında ataerkil sistem tarafından özgürlükleri ellerinden alınmış kadınlardı ancak somut olarak farklı sonuçlanacak özgürleşme olanaklarına sahiptiler. Bu yüzden "farklı sınıfları içeren feminist gruplara giren kadınlar, ataerkiye karşı savaşta tüm kadınları birleştiren politik temelli kız kardeşlik görüşünün, sınıf meselesiyle yüzleşilmeden gerçekleştirilemeyeceğini gören ilk kadınlardı" (Hooks, 2012: 55). Bu amaçla birleşmiş kadınlar somut kazanımlar elde etmeyi başardılar, yasalarda değişiklik, haklarda eşitlik konusunda adımlar atıldı, ancak sistem hâlâ kadınların aleyhine çalışmayı sürdürüyordu.

Gerçekte bu kazanımlar, yoksul ve işçi sınıfı kadınlarının kaderlerini nadiren değiştirdi. ... Oysa bizim feminist politikaya sadakatten şaşmadan koyduğumuz hedef, ekonomik olarak kendine yeter hale gelmek ve diğer kadınların da ekonomik anlamda iyileştirilmesine yardımcı olmaktır; bu hedef bugün de geçerliliğini korumaktadır. Deneyimlerimiz, kadınların sadece var olan kapitalist ataerkiyle iş birliğine girerek ekonomik kazanım elde edebileceği varsayımının yanlış olduğunu gösterdi (Hooks, 2012: 57-58).

Peki bu durumda ne yapılabilirdi? Radikal feministler elbette kapitalizmin içerisinde değişim olanağına inanmıyorlardı ancak önlerinde de kapitalizme alternatif olarak yalnızca kadınların durumunun daha da kötüleştiği devlet kapitalizmine dönüşmüş sol devrimler vardı. Batılı kadınlar kendi durumlarının başka bir sömürünün, Batılı olmayan ülke kadınlarının Batılı küresel ekonomik güçler tarafından sömürülüyor olduğu gerçeğinin üstüne kurulu olduğunu kabul etmek zorundaydılar, bu durum siyasal bir bilinç geliştirmelerini de zorunlu kılıyordu. Feministlerin bütün kadınları içine almadığı sürece yalnızca ayrımcılığı değil aynı zamanda da ataerkiyi sürdürmüş olacağı açıktı.

Feminist özgürleşmeye dair tek gerçek umut, sınıf elitizmini karşısına alan bir toplumsal değişim vizyonudur. Batılı kadınların sınıfsal güç kazanmasının ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin büyümesinin arkasındaki neden, küresel beyaz üstünlüklü ataerkinin üçüncü dünya ülkelerinden kadın kitlelerini köleleştirme ve/veya kendine tabi kılmasıdır (Hooks, 2012: 58-59).

Feminizm bu anlamda işçi sınıfı kadınının imtiyazlı beyaz kadının durumunu da anlamasını gerektirecek bir bilinçlenmeyi de gerektiriyordu. İmtiyazlı beyaz kadın ekonomik sorunları olmaksızın aşk, cinsellik, evlilik, güzellik, zariflik ve ideal kadın kalıplarına sıkışmış bir şekilde yaşarken, işçi sınıfı kadını da yaşamını her işe yetişen, tekdüze ve yıpratıcı bir hizmetçilikle ve ağır yükü olan ama çok az ücret aldığı işlere koşmakla geçirmek zorundaydı. Farklı kadınlar farklı şekilde baskı altında tutuluyor ve şekillendiriliyordu ama her ne kalıba konulursa konulsunlar bu onlara sırf cinsiyetlerinden dolayı, yani kadın oldukları için yapıyordu. Bu yüzden MacKinnon'a göre, karşılıklı anlayışın ve dolayısıyla 'kız kardeşliğin' oluşmasını zorlaştıran bu etmeni çok sık vurgulayarak bilinçlenme yaratmak zorunludur.

Marksistler iktidarsızlığı genellikle somut ve dışarıdan dayatılmış bir durum olarak görme eğiliminde olduklarından bu durumun değiştirilmesi için yine somut bir biçimde dışarıdan müdahale edilmesi gerektiğine inanmaktadırlar. Bilinç yükseltme çalışmaları daha geniş bir biçimde ele alındığında, kadınların iktidarsızlığının hem dışarıdan dayatılmış hem de derinlemesine içselleştirilmiş olduğu ortaya çıkmıştır. ... Ancak, maddi yoksulluk içinde olanların, kadınların yaşadığı acıyı, tecridi ve nesneleştirerek kişisizliğe ve pasifliğe mahkûm edilmeyi baskı olarak görmesi zordur. Sonuç olarak, bu durumu değiştirmeyi, en basit anlamda bile herhangi bir özgürleşme biçimi olarak görmeleri zordur. Bu modeli kabullenmek, hiçbir zaman evrak çantası taşımayacak ya da erkekler tarafından idealleştirilmemiş kadınlar için özellikle zordur (MacKinnon, 2003: 26).

Yoksul kadın imtiyazlı beyaz kadının feminizmini şımarıklık olarak görür. Bu 'şımarık' olduğu düşünülen kadınların parası, evi vardır, eğitim almıştır, çocukları iyi okullarda okumaktadır, nasıl olup da hâlâ kadın hakları için mücadele ettiğini söyleyebilir diye düşünür işçi ya da yoksul kadın. Halbuki imtiyazlı beyaz kadının karnı doyar ama ataerki bunun karşılığında onun elinden kişiliğini, yaratıcılığını, benliğini ve kendisinin özgürce bulması ve belirlemesi gereken varoluş amacını alır. Aslında yoksul kadının elinden de bunlar alınmıştır ancak yoksul kadın temel ihtiyaçlar düzeyinde sıkıştırıldığından bunları göz önüne alamayacak durumdadır.



Tüm bu nedenlerden dolayı feminist hareket hem sınıflar-arası hem de uluslararası olmak zorundaydı, yerel çalışmaları elden bırakmadan tüm feministler dünya kadınları için yapılabileceklerin sorumluluğunu üstlerine almak zorundaydılar. Belki bu çabanın en somut sonucu kadın çalışmaları bölümlerinin Batı dışında pek çok ülkede açılması ve böylece temel bilinçlenme düzeyinin yüksek-öğretim düzeyinde dünyaya yayılması olmuştur diyebiliriz. Nitekim böyle bir bilinçlenmeye izin verilmesi aynı zamanda bunun fazla etkili olamayacağı, zaten kadınların çok az bir bölümünün yüksek-öğretim düzeyine kadar gelebildiği, gelenlerinde kendilerini kabul ettirebilmek için erkek-egemen üniversitelerde saygın kabul edilen bölümlerde saygın kabul edilen konularda çalışmaktan başka bir yolu olmadığı gerçeğine takılıp kalıyordu. Bu anlamda gerçek anlamda somut bir feminist örgütlenme akademikle sınırlı kalmamalıydı. Bell Hooks ancak ileriye gören böylesi bir siyasi bilinçle gerçek projeler kurulmasını kaçınılmaz bulmuş ve bunlara hayatı boyunca önyak olmaya çalışarak feministler için örnek oluşturmaya çalışmıştır.

İleriye gören bir hareket, çalışmalarını, tabii ki işçi sınıfı ve yoksul kadınların somut koşulları üzerine temellendirmelidir. Bu, eleştirel bir bilinç geliştirmek üzere eğitime önyak olacak bir hareket oluşturmak, sınıfsal gücü olan feminist kadınların düşük gelirli kadınlara, sahibi olabilecekleri evler sağlamaları anlamına gelir. Feminist ilkelerle ev kooperatifleri yaratmak, feminist mücadelenin aslında tüm kadınların hayatlarıyla ilgili olduğunu gösterebilir (Hooks, 2012: 59).

Kadın sığınma evleri bu bakış açısıyla feminist kadınların girişimi ile kurulmuş, zamanla pek çok devlette kurumlaşmış bir hale gelmiştir. Ancak yine de sığınma evleri temelde fiziksel şiddetten koruma sağlamak amacıyla olduğundan feminist bir bilinçlenme ve yaşam merkezleri olamazlar. Yalnızca ataerkinin en çaresiz kurbanları olan bu kadınlar sistemin tek kurbanları sanılmakta, sığınma evlerine gitmesini gerektirmeyecek ancak yine de ataerkinin şekillendirmesiyle zayıflamış, güçsüzleşmiş, kişilikleri ve yaratıcılıkları ellerinden alınmış diğer kadınlar özgür ve mutlu kadınlar gibi görülmektedir. Bu ataerkinin en somut feminist mücadele kurumunu alıp kendi içinde nasıl erittiğini ve marjinalleştirdiğini gösteren çok güzel bir örnektir. Tüm toplumlar ataerkinin zihinlerdeki varlığını görünmez hale getirmek, onu somut dayak ya da öldürme edimleriyle eşitlemek, böylece bilinçlenmeyi başlamadan durdurmak amacıyla derin bir rüşvet mekanizması işletir: örneğin fiziksel şiddeti cezalandırmayı kabul eden sistem psikolojik şiddet için hiçbir şey yapmaz, hatta bunu insanlara özgürlük gibi gösterir.

90'ların "iktidar feminizmi"nin, zengin, beyaz, heteroseksüel kadınları "feminist başarının örnekleri" diye lanse etmesine şaşmamalı. ... En önemli fantezi ise, ABD'deki kadınların küresel zeminde herhangi bir kadın grubundan daha fazla hakka sahip olduğu, isterlerse "özgür" oldukları, dolayısıyla feminist hareketi yönlendirmeye ve dünyanın diğer yerlerindeki tüm kadınlar, özellikle de üçüncü dünya ülkelerindeki kadınlar adına feminist gündemleri belirlemeye hakları olduğudur. Bu düşünce, yönetici gruptan Batılı erkeklerin emperyalist ırkçılığının ve cinsiyetçiliğinin yansımından başka bir şey değildir (Hooks, 2012: 61).

Ayrımcılığın ortadan kalkması için ortaya çıkmış bir hareketin ayrımcılığı herhangi başka bir temelde sürdürmesi büyük bir çelişkidir. Dolayısıyla feminizm esasen cinsiyet ayrımcılığının yıkılması hedefi üzerine birleşmiş kadın ve erkeklerden oluşuyorsa da cinsiyetin dışındaki tüm diğer ayrımcılıkları reddetmiş, zengin yoksul, siyah beyaz, Batılı Doğulu gibi ayrımların üstüne kurulan sömürüye de karşı olmuştur. Dolayısıyla feminizmin birkaç zengin ve kaptisli beyaz kadının kendi yakın çevrelerinde oynadıkları bir tür oyun olarak düşünülmesi aslında feminizmi gözden düşürmek için güç sahibi tüm otoritelerin kullandığı bir taktiktir. Bu taktiğe karşı duracak kişiler de çok açık ki zengin, beyaz ve heteroseksüel feministlerdir. Kendilerinin böylesi bir imajla toplumda sergilenmelerine tüm açıklamaları, üretimleri ve çalışmalarlarıyla engel olmalıydılar. Aynı şey feminist akademisyen kadınlar için özellikle gereklidir. Verdiğim bir derste konuk bir öğrenci şöyle demişti: "Şimdiye kadar gördüğüm kadarıyla bu mevki sahibi akademisyen kadınlar kadın haklarından bahsetmekten pek bir keyif alıyorlar." Mücadelenin samimiliğini sorgulayan bu görüş daha geniş toplumsal boyutta feminist mücadelenin bütünüyle küçük görülmesiyle sonuçlanıyor. Feminizmin örneğin çalışma hakkı, oy hakkı, miras hakkı gibi, kazanımlarını kullanıp, mücadelenin devamına katkıda bulunmak için çabalamayan her kadın akademisyen bu görüşün doğal olarak destekleyici örnekleri oluyorlar. Bu yüzden feministler kız kardeşlik kavramını kuramın merkezinden asla uzaklaştırmamak için çabalyorlar.



Feminist akademisyenler, kadınların iş hayatına katılımını kendilerine güvenlerinin artması ve topluma pozitif biçimde katılmaları anlamında kazanımlar sağladığını belgelediler. Ev kadını olarak ev içinde çalışan bir kadın, sınıfsal konumu ne olursa olsun, genellikle çevresinden soyutlanmış, yalnızdı ve bunalımdaydı. Kadın ya da erkek çoğu çalışan, kendisini işyerinde güvende hissetmese de, daha büyük bir bütünün parçası olarak hisseder. Evdeki sorunlar daha fazla stres yaratır ve çözülmesi daha zordur, oysa işyerindeki sorunlar herkes tarafından paylaşılır ve çözüm bulma çabaları yalnız yaşanmaz. Dışarıdaki işlerin çoğunu erkeklerin yaptığı zamanlarda, kadınlar evi erkek için konfor ve rahatlama mekanı haline getirmek için çalışırlardı. Kadın için ev, sadece erkekler ve çocuklar yokken bir rahatlama yeriydi. Evdeki tüm zamanlarını, diğerlerinin ihtiyaçlarını karşılamaya harcadıkları zaman ev, kadınlar için bir çalışma alanıdır; rahatladıkları, konfor ve huzur buldukları bir yer değil. Dışarıda çalışmak ise en çok bekar kadınlar için özgürleştirici olmuştur. Pek çok kadın istediği türden bir iş bulamamış ve işgücüne katılmaları, ev içindeki yaşam kalitelerini düşürmüştür (Hooks, 2012: 67-68).

Burada Bell Hooks'un sınıfsal farklılıkları nasıl ustaca değerlendirdiğini görüyoruz. Gerek ev kadınlığı ve çalışma konusu olsun, gerek sınıf ve ırk farklılıklarından dolayı çalışmanın etkilerinin değerlendirmesi olsun, gerçek bir kuramsal temele bizi ancak akademisyen olması zorunlu olmasa da kuramcı olarak katkıda bulunabilecek kadınlar ulaştırabilir. İki yüzyıl boyunca Mary Wollstonecraft, Simone de Beauvoir ve Betty Friedan, Kate Millett, Schulamith Firestone, Germaine Greer'in birbirlerinden bağımsız yayınladıkları kitapları düzeyinde ve yoğunluğunda çalışmalar yapılmasaydı hareket gerçek bir temel bulamayacağı için hiç başlamayacaktı. Ancak toplum sürekli değiştiği ve kadınların içinde bulunduğu koşullarda bazen az bazen çok değişim olduğu için örneğin ev işi gibi bir konuyu farklı toplumsal, ekonomik ve kültürel koşullara göre ele alacak gerekli kuramsal altyapıya sahip ve o toplumun bizzat içinde yetişmiş kadınlara ihtiyaç vardır. Çünkü Amerika'da geçerli olan ve düşünülebilen pek çok sorun örneğin Türkiye'de bambaşka boyutlarla ve biçimlerde ortaya çıkabilmektedir. Bu durumda kuramsal esnekliğe ve yüksek bir değerlendirme gücünü sahip olmak zorunda kalıyoruz. Flora Tristan, Elisabeth Cady Stanton, Susan B. Anthony gücünde ve ruhunda kadınlar kadar çok çalışmadıkça kafa yapılarında değişimi sağlamak olanaksızdır. "Kadınlar," diyor Marcuse, "eş olarak değil, anne olarak değil, metres olarak değil, kız arkadaş olarak değil bireysel bir insan olarak kendi yaşamlarını belirlemekte özgür olmalıdırlar. Bu, acı verici çatışmalar, işkence ve (zihinsel ve fiziksel) ıstırapla iç içe geçmiş bir mücadele olacak" (1974: 288). Bütün feminist kuramcılar ve aktivistler bu mücadelenin çetinliğini ve zorluğunu bizzat yaşadılar ve göğüslediler. Bu çatışma ve ıstırapları önce kadın kendi içinde yaşar, çünkü kendisi ataerkinin bir ürünü olduğundan, önce kendisini yıkmak ve sonrasında yeniden inşa etmek zorundadır ve bir feminist olarak ortaya çıktığında bu çatışma ve ıstırap yakın çevresinin yerleşik ataerkil duygu ve düşüncelerini tespit ettiği anda bu kez toplumsal düzeye çıkar, kadın çevresiyle çatışmak zorunda kalır. Feminist bir bilinçlenme yaşayan kadın ister burjuva ister işçi olsun kendisi ve kendi cinsi için söz konusu olan adaletsizliği artık mutfaktan yatak odasına, iş hayatından siyasal konumuna kadar her adımda fark etmeye başlar. Bu noktada mücadele edecek o kadar fazla cinsiyetçi duygu, düşünce ve pratikle karşılaşır ki her ne olursa olsun bir şeylerin değişmesi için çaba harcamak ister. Feminizmin sınıfları aşan yapısı bu ortaklıkta yatmaktadır.

Süpheşiz, elit kadın gruplarının, özellikle de zengin olanların toplumumuzda sahip olduğu sınıfsal gücün büyük bir kısmı, diğer kadınların özgürlüğü pahasında kazanıldı. Yine de sınıfsal güce sahip kadınlardan oluşan küçük gruplar, daha az imtiyazlı kadınları destekleyen ve onlara yardım sağlayan ekonomik programlar aracılığıyla, bu kadınlarla aralarına köprü kurmaya çalışıyorlar. Zengin kadınlar, özellikle de miras yoluyla zenginleşen ve feminist özgürleşmeye bağlı kalan kadınlar, sınıfsal güce sahip olmayan kadınlarla dayanışma kaygılarını yansıtan katılımcı ekonomik stratejileri geliştiriyorlar. Şu anda bu insanlar küçük birer azınlık, ama çalışmaları daha çok tanındıkça sayıları da artacak (Hooks, 2012: 70).

Kadınların eğitimi ve yaşam tarzlarını temelden değiştirebilecek her türlü kurumsal ve maddi girişim, olanakları sifıra yakın olan kadınların kaderleri için yaşamsal önemdedir. Zengin burjuva kadınların birleşip vicdanlarını rahatlatmak için yoksullar için bağış kampanyaları düzenlemeleri yalnızca siyasal bilinçlerinin olmadığını göstermektedir. Çünkü gerçek toplumsal değişim yalnızca insanın anlık ihtiyaçlarının bir ya da iki kez doyurulmasıyla gerçekleşmez, tam tersine böylesi bağışlar sistemin devamını sağlar, yerleşik düzeni sağlamlaştırır. Feministler eğer halen sınıflı olan toplumun içinde gerçek değişim olanağını sağlayacak girişimleri kurgulayıp gerçeğe dönüştüremezlerse başarısız olurlar. Bell Hooks refomist feminizmin karşısına radikal bir feminizmle çıkmak için sistemin temelini çözümlenebilecek bir kuramsal donanım edinmiş feministlerin "alternatif yaşam tarzları" oluşturmayı



düşüncülerinin zorunlu olduğunu vurgular. Üniversitelerdeki kadın çalışmaları programlarının ötesinde feminist bir okullaşma yaşanmamış, feministler devlet politikalarını oy hakkı, miras hakkı ya da kürtaj hakkında olduğu gibi somut değişimler yaratacak düzeyde etkileyecek yeni tasarıların peşinden koşacak kadar güçlenememiştir. Örneğin MacKinnon yayınladığı kitabı ile cinsel taciz Amerika yasalarına bir suç olarak kabul ettirebilirdiyse, değişmesi gereken onlarca farklı konuda böylesi bir güce sahip çok sayıda güçlü kadına ihtiyaç vardır.³ Böylece Hooks değişimin sistemin içinde gerçekleşeceğini ama sistemin temel öğelerini hedef alması gerektiğini, böylece reformlarla asla ataerkinin yıkılmayacağını bildiğimizden, radikal hedefleri olan kadınların emekleriyle olmadığı sürece istenen kökten değişimlerin de olamayacağını göstermiştir. Henüz en temel radikal hedef olan bilinçlenme yoluyla tüm kadınların içlerindeki ataerkiyi öldürmesi dahi başılamamıştır. Dolayısıyla devrimi kısayol olarak görmek ve beklemek yalnızca temelsiz hayaller kurmak anlamına gelir.

Sonuç: somut ve çağdaş bir örnek

Uluslararası İşçi Birliği adlı Marksist bir örgütün 2014 Mayıs ayında yayınladığı XI. Dünya Kongresi Notları'nda örgütün Uluslararası Kadın Sekreterliği adlı bir bileşenin imzasını taşıyan bir metni tüm söylediklerime dayanarak somut bir örnek olarak incelemek istiyorum (UİB-DE, 2014-15: 16-17). Metin Marx, Engels ve Lenin'in kadın özgürleşmesine ne kadar önem verdikleri ve kadınların ezilmişliğini gidermek için sundukları önerileri kısaca anlatan birkaç alıntı ile başlıyor. Buna göre kadının ezilmesi kolayca sınıflı toplumla birlikte ortaya çıkmış olarak kabul ediliyor ve bu hiçbir şekilde kanıtlanmamış tarihsel örtüşmeye dayanarak "sömürüyü ortadan kaldırmadan bu baskının çözülemeyeceğini anlama"nın zorunlu olduğunu vurgulanmıştır. Lenin'in "kadınların kurtuluş mücadelesi stratejisini proleter devrimin bir bileşeni haline getir[diği]" dile getirilerek "kadınların lehine pek çok yasa hazırlanmasına yardım et[tiği]" belirtilmiştir. Böylece Marksist kuramın kurucularının aslında kadının özgürleşmesini çok istedikleri ve bunun için çalışmalar yaptıkları gösterilmeye çalışılmıştır. Ancak Marx'ın kadını temelde evinde ve kocasının yanında mutlu olacak bir varlık olarak tasarladığı ve sunduğu, Engels'in kadını ev işleri ve çocuk bakımından kurtararak kendisini sevdiği erkeğe sınırsızca "verebileceği" bir "ideal" kurguladığından hiç bahsedilmemiş, Sovyet deneyiminde Lenin'in "hazırlanmasına yardım ettiği" yasalara rağmen kadınların nasıl olup da durumlarında hiçbir iyileşme yaşanmadığı sorulmamıştır.

Bu yazıda kadınların üç ana alanda durumlarının düzeltilmesi gerektiği iddia edilir: karşılaştıkları şiddet, ev işleri yükü ve cinsel nesneleşme. Kısaca kadına karşı şiddet kapitalist ülkelerde, yani tüm dünyada hızla sürmektedir, ev işi istisnasız her ülkede kadının görevi olarak görülmeyle devam etmektedir ve kapitalizm kadını cinsel bir meta haline dönüştürmüştür. Fakat bunların tek suçlusu olarak kapitalizm gösterilmektedir. Sanki işçi sınıfı erkeği kadına şiddet uygulamamaktadır, sanki işçi sınıfı erkeği kadını ev işlerinden sorumlu yegâne varlık olarak görmemektedir, sanki işçi sınıfı erkeği kadını cinsel bir nesne olarak ele almamaktadır. Yazıda işçi sınıfından bir erkeğin kafa yapısı hakkında tek bir cümle dahi kurulmamıştır.

Yazının devamında "Marksist olmayan Kadın Örgütlenmeleri" kısaca incelenmiş ve tüm bu örgütlenmeler yeterince Marksist olmamakla suçlanmış, özellikle "kadınların kurtuluşunun doğrudan sınıflı toplumların sona ermesiyle ilişkili olabileceğine inanmıyor" olmakla reformist olarak damgalanmışlardır. Yani, onlara göre, inanmamız gereken şey sınıflı toplumun sona ermesiyle kadınların kurtuluşunun doğrudan sağlanacağıdır ve eğer buna inanmıyorsak doğrudan reformcu ve burjuva olduğumuzdur. Bu yüzden tüm feminist örgütlenmeler, onlara göre, "sınıf mücadelesini küçümsüyorlar ve kapitalizmle hiçbir uyumsuzlukları yok"tur ve böylece kendi deyimleriyle "erkek şovenizminin" — özenle ataerki terimini kullanmaktan kaçınıyorlar, sanırım feminist oldukları gibi bir izlenim bırakmak istemiyorlar—devam etmesine katkıda bulunuyorlar.

³ MacKinnon'un 1978 yılında yayınladığı *Sexual Harrassment of Working Women: A Case of Sex Discrimination* kitabı sayesinde "cinsel taciz" terimi yasal olarak kabul edilmiş ve temel bir ayrımcılık suçu olarak ABD'de yasalştırılmıştır.



"Burjuva feminizminin ellerine düşmemek" için bu grup somut politikalar geliştirmesi gerektiğinde karar kılıyor çünkü onlar "komünizmin kadınlara burjuva feminizminin çok daha ötesine geçen bir dünya vaat ettiğine sıkı sıkıya inanmaları" gerektiğini düşünüyorlar. Ancak bu vaatlerin nasıl olup da komünist hiçbir devrimde gerçekleştirilememiş olduğuna ilişkin yine tek bir cümle dahi etmiyorlar. Klasik feminist talepler için önemli ancak önemli olmayan neden bu taleplerin gerçekleştirilmesinin işçi sınıfı kadınlarını etkiliyor olması, böylece, sanırım, kadınların taleplerini Marksist erkeklerin gözünde meşrulaştırabileceklerini sanıyorlar; kadınların taleplerine bu yüzden tüm kadınları özgürleşmesi açısından değil, işçi sınıfının geleceği açısından bakılması gerektiğini vurguluyorlar. Bu talepler, niyeysen, "işçi sınıfı kadınlarına özel talepler" olarak düşünülüyor ve hatta "burjuva kadınlara karşı sistematik ve nitelikli bir ajitasyon ve propagandanın gerekliliği" savunuluyor. Böylece tüm kadınlar arasında hiçbir ortak nokta göremeyen bu Marksist grup, hemen arkasından tüm kadınların yararlanabileceği haklar için savaşan feministlerin savunduğu her şeyi bir an dahi duraksamadan sahiplenebiliyor: çalışma hakkı, çalışma koşullarının iyileştirilmesi, şiddetin bitmesi, farklı cinsel tercihlerin kabul edilmesi, fahişeliğin sonlandırılması, ev işlerinin kamulaştırılması, çalışan anneler için kreş, izin gibi hakların genişletilmesi, doğum kontrolü, ücretsiz ve sağlıklı kürtajın sağlanması.

Belli ki farklı sınıflardan kadınların birbirlerine düşman olması ve ne burjuva ne de Marksist kadının kendisinin ve erkeğin temel kafa yapısını sorgulayamaması tüm ataerkil siyasal ve ekonomik sistemlerin ekmeğine yağ sürüyor. Devrimci kadının sınıfsız toplum için çalışırken bir gün gelip devrimin tüm ev işlerinden onu kurtaracağını hayal etmesi ve hiçbir zaman acaba neden erkekler kendi yaşadıkları evde ev işlerini eşit olarak paylaşmayı hiç akıllarına getirmezler diye soramaması, bunun için hiçbir ussal neden bulunmadığını görememesi hiçbir zaman cinsiyet rollerini gerçek anlamda sorgulamadığını göstermez mi? Burjuva kadının güzelliği ve zengin bir koca bularak elde ettiğini sandığı toplumsal başarısıyla kendini dünyanın en özgür kadını hissetmesi, siyasetten anlamaması, ekonomik koşullarının sağladığı eğitim fırsatını gerçek anlamda bir alanda topluma faydalı olacak bir bilince ve uzmanlaşmaya götürememesi onun belli bir kadın idealine sıkışıp kaldığını göstermez mi? Belli ki devrimci kadının da burjuva kadının da ataerkiyi içinden atması ve sonrasında onu toplumda da etkisiz hale getirme için mücadele etme bilincini kazanması çok zor, feminizm ise bu zorluğu aşmaya çalışmaktadır. Feminizm bilinçlerde yapılması zorunlu olan bir devrime çağrıdır, diğer tüm toplumsal eşitsizlik karşıtı mücadelelere destek verir, ancak bu mücadelelerden hiçbirinin altında kendini konumlandırmaz. Hiçbir başka mücadelenin de, örneğin sınıfsız toplum mücadelesinin ya da ırkçılık karşıtlığının, kendi altında konumlandırılmasını talep etmez. Aksine sınıflı ya da sınıfsız, demokratik ya da feodal, otoriter ya da eşitlikçi olarak adlandırılan tüm toplumlarda, tüm ailelerde, tüm okullarda, tüm topluluklarda kadınları ezme, yalıtma, bilinçsizleştirme, etkisizleştirme, yabancılaştırma, kandırma ve cahil bırakma için elinden geleni yapmış olan, yapıyor olan ve gelecekte de yapacak olan herkese koşulsuz bir karşı duruştur. Feminizm meşruiyetinin kendinden alır; binlerce yıllık kalıtımın birkaç on yılda değişmeyeceği çok açık, bu yüzden feminizm bireylerin yaşam süresini aşar, tek bir ataerkil duyguyu yıkmanın yüzlerce yıllık çalışma ve emek gerektirebileceğinin farkında olmak gerekir. Kadınların kazandıkları haklar, otoriter olmayan yaşam biçimlerine dönüştürülmeyi beklemektedir; feminizmin temel hedefi budur.

Kaynakça

- Goldman, W. Z. (1995). *Women, State and Revolution*, New York: Cambridge University Press.
- Hooks, B. (2012). *Feminizm Herkes İçindir*. E. Aydın, V. Kurt vd. (Çev.). İstanbul: BGST Yayınları.
- Mackinnon, K. (2003). *Feminist Bir Devlet Kuramına Doğru*. T. Yöney ve S. Yücesoy (Çev.). İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Marcuse, H. (1974). "Marxism and Feminism". *Women's Studies*, Vol. 2., 279-288.
- Millett, K. (2000). *Cinsel Politika*. Seçkin Selvi (Çev.). İstanbul: Payel Yayınevi.
- ÜİB-DE Uluslararası Kadın Sekreterliği, "Erkek Şovenizmi (Maçoluk) ve Mücadele", *Red*, Sayı 89, Mayıs 2014-15.